

LLENGUA, IDEOLOGIA I PREMSA A CATALUNYA*

David LAITIN i Guadalupe RODRÍGUEZ
(Universitat de Chicago). Versió del 25 de maig de 1990

1. INTRODUCCIÓ

Aquest assaig se centra en la llengua i la premsa. És sabut de tothom que la llengua és una institució que reflecteix i a la vegada impulsa la realitat sòcio-cultural. Estudis recents també atribueixen aquest paper a la premsa. Aquesta és un reflex de la realitat social, però també és part de la construcció i la reconstrucció d'aquesta realitat.¹ Per tant, la llengua i la premsa són institucions *re-presentatives* en tant que la seva funció és *re-presentar* la realitat de la seva comunitat atès que en cada nivell de comunicació existeix una estructura simbòlica que vehicula, reforça o ignora aquesta realitat. L'objectiu principal d'aquest paper és analitzar els l·ligams entre la ideologia (llengua i premsa com a sistemes simbòlics), les institucions (premsa com a organització, llengües com a estructura) i l'interès (la base material de la ideologia i de les institucions) per tal de copsar millor com interactuen tots aquests elements.

Aquest assaig, però, també estudia el nacionalisme català que cerca un cert nivell d'autonomia respecte d'una Espanya centralitzada des del punt de vista administratiu.² Un dels nuclis centrals de l'autonomisme català és la llengua i els nacionalistes catalans han desenvolupat un moviment popular per a la *normalització lingüística*. Amb això, els catalans pretenen que la llengua principal de l'administració, del sistema educatiu, dels mitjans de comunicació i dels tribunals, àmbits en els quals el castellà va ser la llengua exclusiva aquests darrers anys, sigui el català. Quasi tots els catalans parlen correctament el castellà, però gairebé la meitat de la població de Catalunya són immigrants (o fills d'immigrants) d'altres zones d'Espanya, la majoria dels quals tenen una competència limitada en català. Per tal d'incrementar els nivells de comprensió i d'ús, els catalans han desenvolupat amb èxit una premsa diària en català en els anys següents a la mort de Franco (1975). Així, doncs, la premsa és un punt de referència per als nacionalistes catalans en tant que és significativa la tria de la llengua.

Els defensors de la llengua catalana estan convençuts que la llengua està lligada de manera inextricable amb la cultura i que la mort de la seva llengua significaria la mort de la cultura catalana. Estudiosos de la relativitat lingüística, com ara B. L. Whorf, han demostrat a bastament l'existència de l·ligams entre llenguatge i cultura a partir d'estudis sobre llengües prou diferents entre elles. El català i el castellà —totes dues llengües

* Publicat en anglès en *American Anthropologist*, vol. 94, núm. 1. American Anthropological Association, 1992.

1. La nostra visió de la construcció social de la realitat ha estat influïda pels treballs de HALL (1986a i b), HOBGE (1979), IPOLA (1987), KRESS i HODGE (1979), MUNIZAGA i OCHSENSIUS (1983), RICOEUR (1976) i TREW (1979a i b).

2. La regió autònoma de Catalunya es compon de quatre províncies —Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona— i gaudeix d'un estatut d'autonomia des de 1978. Els nacionalistes catalans sovint es refereixen a un espai cultural més ampli, els Països Catalans, en què també inclouen València, Alacant, Castelló i les Illes Balears —pel que fa a Espanya—, i també la regió francesa del Rosselló i el Principat d'Andorra.

romàniques— són, segons Whorf, uns exemples clars de nivell estàndard europeu a la vegada que considera que tots dos idiomes reflecteixen els mateixos valors culturals. (Whorf dins CAROLL, 1987: 138; LUCY, 1985). Però els nacionalistes catalans insisteixen en aquest punt, de manera que es planteja la qüestió següent: ¿existeix una diferència en la manera de representar la realitat segons la llengua que utilitza un diari per a presentar una notícia? Aquesta pregunta reforça el propòsit principal d'aquest article. Si examinem com i en quina mesura la llengua afecta la representació de la realitat, estarem en millors condicions de copsar la ideologia, les institucions i els interessos subjacents.

2. RECERCA METODOLÒGICA

Si la relativitat lingüística es manifesta per ella mateixa en qualsevol moment, és en el discurs polític on les paraules són ambigües i els conceptes objecte de polèmica. Pitkin analitza aquest fet (1971:115) quan estableix la diferència entre la gramàtica de les paraules que tenen una definició ostensiva i els que no la tenen:

La interdependència de les paraules i del món, el paper determinant i limitador dels conceptes del que es percep com a realitat serà generalment més intensa respecte de les coses humanes, socials, culturals i polítiques. És aquí, més encara que en l'ús del llenguatge per a conceptualitzar el món físic, que el que veiem i el que ens transmet el que veiem vindrà determinat pels conceptes que ens faciliten la nostra experiència.

La nostra metodologia ens obliga a trobar àmbits comparables del discurs polític en català i en castellà per veure si la pragmàtica dels diferents discursos ens revela diferents aproximacions al món polític. En els anys immediatament posteriors a la mort de Franco, l'aparició de la premsa lliure va afavorir que els editorials dels diaris representessin opinions diverses. Més encara, com ho recull Emil Dovifat (MARTÍNEZ, 1974: 45), aquesta forma d'expressió representa «un trabajo mediante el cual [se] enjuician e interpretan las noticias en función de la orientación ideológica del periódico». L'editorial és, en principi, l'espai on es fa explícita la ideologia del diari, en el qual el propòsit és *ajudar* el lector a formar-se una opinió. És per això que hem decidit comparar editorials en català i en castellà per veure si el llenguatge pot esbiaixar el posicionament polític.

Naturalment, hem hagut de controlar de manera molt estricta l'enfocament ideològic dels diaris estudiats. Si haguéssim escollit un diari català de tendència socialista i un diari castellà de tendència demòcrata-cristiana no hi hauria hagut manera de demostrar els efectes independents del llenguatge en el discurs polític. Així, i mitjançant el control de la ideologia i d'altres variables que poden interferir en un estudi de les similituds entre els diaris catalans i castellans, hem pogut basar la nostra teoria segons la qual «el llenguatge determina la visió del món» sobre uns fonaments molt més sòlids. D'aquesta manera, vàrem decidir analitzar sistemàticament quatre diaris, dos en català i dos en castellà, on cada llengua és vehiculada per un diari de dretes i un d'esquerres, per veure com i en quina mesura l'elecció del llenguatge té efectes sobre la «visió del món» d'aquests diaris.

Aquest treball es basa en l'estudi detallat dels editorials de quatre dels cinc diaris de més difusió a Barcelona, és a dir, *El País*, *La Vanguardia*, *Avui* i *Diari de Barcelona* (d'ara endavant i respectivament EIP, LaV, Av i Di).³ Atès que aquests diaris són de

3. El diari amb més difusió a Barcelona és *El Periódico*, per bé que ací no ha estat objecte de la nostra anàlisi. *El Periódico* és una barreja de diari informatiu-interpretatiu i de premsa popular, amb regust de publicació *tabloide*. Durant el període de la nostra anàlisi, l'orientació dels seus editorials era sensacionalista i totalment oposada a un discurs d'elit, cosa que ens hauria agradat poder estudiar ací.

dimensions diferents, ens ha estat necessari estudiar el context social i històric de cadascun d'ells. D'aquesta manera, el lector serà capaç de triar el seu diari en funció de la seva llengua, de la seva ideologia, de la seva regió d'origen o qualsevol altre aspecte que expliqui el seu discurs o punt de vista polític particular. La premsa dels anys posteriors a la mort de Franco ha estat molt ben estudiada per especialistes en comunicologia (vegeu Guillaumet, Corbella, Cucurella i Iborra, Generalitat, Fuentes i Pujol). A continuació sintetitzarem els resultats d'aquests treballs respecte del rerefons dels diaris analitzats, encara que cap dels estudiosos que acabem de citar no hagi estudiat les característiques del discurs dels editorials. Aquest serà l'eix vertebrador del nostre article.

UNA VISIÓ HISTÒRICA I CONTEXTUAL DELS DIARIS TRIATS

LaV va aparèixer el 1881 per iniciativa dels germans Carles i Bartomeu Godó amb la intenció de convertir-la en l'òrgan del Partit Liberal i de la indústria tèxtil. El 1888 es va convertir en diari independent i punt de referència en el desenvolupament d'una premsa objectiva. A partir de 1939, però, la seva independència va quedar truncada. Per demostrar la seva lleialtat a l'antiregionalisme de Franco, es va incorporar el subtítol «Espanola» al nom i els seus editorials traspuaven anticatalanisme. A pesar del fet que es va acomodar al sistema repressiu franquista, aquest diari sempre va tenir una certa independència respecte dels diaris de l'aparell franquista, el *Movimiento*. Després de la Guerra d'Espanya, la família Godó va invertir en els diaris *Diario de Barcelona*, *Tele/Exprés* (que va ser venut al Grupo Mundo el 1977), *El Mundo Deportivo* i altres empreses editorials. La família Godó, que s'ha convertit al llarg dels anys en un potent grup d'inversió en mitjans de comunicació sota el nom de Grup Godó, no sols dirigeix LaV i altres diaris i revistes, sinó que també participa en el món de la ràdio (mitjançant Antena 3) i de la televisió. Des del punt de vista del seu editorial, LaV té una opció de centre-dreta. A pesar de considerar-se ella mateixa una veu de catalanisme, ha intentat (més aviat sense fortuna) conquerir el mercat espanyol en general, la qual cosa fa que el seu catalanisme sigui moderat. Ocasionalment, LaV publica un suplement cultural en català, però és fonamentalment un diari escrit íntegrament en castellà.

EIP va ser fundat el 1976 en plena transició cap a la democràcia amb la intenció de convertir-se en un diari d'elit espanyol. Són clars els vincles de la família dels fundadors amb Ortega y Gasset, la qual cosa va servir a EIP per a reivindicar un alt estàndard intel·lectual (per tal de demostrar el seu intel·lectualisme europeu, es va unir el 1989 amb altres diaris europeus de prestigi amb vista a crear una revista literària publicada en cinc idiomes sota el títol de *Liber*). El 1982, EIP va inaugurar una edició a Barcelona, amb el seu propi equip editorial, amb uns estàndards força allunyats dels diaris populars catalans com ara *El Periódico* i *El Món* (FIGUERES, 1986: 23). Si EIP és el diari de més difusió a Espanya, a Catalunya, en canvi, només és el tercer en la relació de vendes. Els seus editorials vehiculen idees de centre-esquerra i va mantenir estrets vincles amb la primera administració socialista de l'estat. Encara que tingui suplementes culturals en català, EIP és un diari escrit en castellà amb una orientació *espanyola* més que *catalana*.

L'Av, com EIP, va ser fundat el 1976 com un dels diaris de la transició que van substituir la premsa del *Movimiento*. El nucli impulsor estava format per un petit nombre d'inversors catalanistes compromesos en la tasca de fer reviure els mitjans de comunicació en català. Equipat amb maquinària de segona mà comprada a empreses periodístiques fallides, l'Av sempre ha estat, des de la seva fundació, al límit de la bancarrota. La supervivència del diari ha estat possible gràcies a les subvencions rebudes de la Gene-

ralitat i a l'ajuda de la coalició majoritària a Catalunya, Convergència i Unió.⁴ El diari és escrit completament en català.

El Di va aparèixer per primera vegada el 1792, encara que amb una capçalera en castellà i va ser el primer diari del continent europeu. El seu fundador va ser un napolità que va col·laborar amb els invasors napoleònics. El 1814, el diari va passar a les mans d'Antoni Brusi i Mirabent, la família del qual va mantenir el diari durant tot el segle i el va convertir en el diari més important de Barcelona. Durant la Guerra d'Espanya, el *Diari de Barcelona* va sobreviure amb moltes dificultats, tot i que va servir de portaveu a l'Estat Català, partit que tenia una forta orientació nacionalista. Atesa la seva posició crítica respecte de la dictadura, el diari va mantenir una existència precària durant el període franquista, i no va poder sobreviure a la transició. Va ser comprat pel Grupo Z, edificat a partir d'un seguit de publicacions anomenades sensacionalistes (GUILLAMET, 1988: 60). El Grupo Z també va fundar *El Periódico* que, malgrat el fracàs de la seva edició de Madrid, va conèixer a Catalunya el creixement periodístic més ràpid de tota la democràcia espanyola. El Grupo Z va convertir el Di en un diari en català amb una orientació socialista i catalanista. Entre els seus primers inversors hi havia la Generalitat, l'ONCE, l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació de Barcelona. En aquestes dues darreres administracions, el PSC és el partit majoritari i el Di s'associa amb sectors propers als socialistes catalans, que tenen una direcció catalanista però unes bases integrades per immigrants.

A continuació presentem algunes dades comparatives dels quatre diaris estudiats.⁵ Abans que res, però, volem subratllar que si a Europa o als Estats Units els diaris més importants tenen uns tiratges superiors al milió d'exemplars, a Espanya els diaris de més tiratge no arriben més que als pocs centenars de milers d'exemplars. Així, doncs, la premsa espanyola, immersa en un vibrant discurs polític, no és un fenomen de masses.

	<i>LaV</i>	<i>EIP</i>	<i>Av</i>	<i>Di</i>
Vendes diàries (Espanya)	191.123	348.364	40.379	< 20.000
Vendes diàries	182.293	50.617	39.006	< 20.000
Lectors (Catalunya)	534.300	196.700	164.100	47.000
Personal	Quasi 100.000 treballadors, dels quals 230 són periodistes	A Barcelona, 124 empleats dels quals 44 són periodistes	165 empleats, la meitat dels quals són periodistes	112 empleats, dels quals 70 són periodistes

TAULA 1

4. CiU és una coalició entre Convergència Democràtica de Catalunya i Unió Democràtica de Catalunya. Té majoria absoluta al parlament de Catalunya. El seu líder, Jordi Pujol, es va convertir en el primer president de la Generalitat després dels quaranta anys de règim franquista. Els resultats de CiU són menys bons en les eleccions municipals on els socialistes (PSC) i els comunistes (PSUC) han obtingut millors resultats.

5. Les dades de vendes per a Espanya són de l'any 1985 i extretes de GUILLAMET (1988), p. 84, excepte per al Di, ja que provenen d'una estimació de la GENERALITAT (1987), p. 43. Les dades referents a Catalunya també són de GUILLAMET, p. 87, excepte per al Di, ja que provenen com abans, de l'estimació de la GENERALITAT, p. 43. Els índexs de lectors són extrets d'un estudi de la Generalitat sobre els mitjans de comunicació (1987), p. 48. Les dades relatives al personal són extretes de l'estudi de FUENTES i PUJOL (1984), p. 54, 81 i 91, i de la GENERALITAT, p. 52.

Cal tenir en compte també, ultra el context socio-històric i les dades de la taula I, la dimensió simbòlica dels diaris, és a dir, el que significa llegir cadascun d'aquests diaris a Catalunya, ja que normalment hom porta el diari sota el braç i tothom pot veure quin diari llegeix cada persona. A Catalunya, la compra d'un diari determinat té el mateix significat que la compra d'un cotxe determinat als Estats Units. La *marca* marca la persona. Dit d'altra manera, el diari és el símbol que construeix una persona, ja que dibuixa un espai on l'etnicitat, la classe social (educació/estatus), el nacionalisme i l'opció política es barregen. Així, doncs, potser hauríem d'explicar el context del paper simbòlic de cada diari en la construcció de la vida quotidiana catalana.

Atès que el renaixement de la premsa en llengua catalana és un fenomen recent, el fet de comprar un diari en català és una elecció *marcada*.⁶ Dur sota el braç l'*Avui* o el *Diari de Barcelona* equival a proclamar públicament el seu catalanisme. Es tracta d'una afirmació política del renaixement del catalanisme. En canvi, comprar *El País* o *La Vanguardia* no significa necessàriament afirmar el seu anticatalanisme. Així, doncs, si la marca dels dos diaris en català és una mica més polèmica és perquè els editors saben que estan escrivint per a un públic regionalista molt mobilitzat des del punt de vista polític i que compra cada dia el diari per afirmar el seu posicionament nacionalista.

En el cas dels dos diaris en castellà, cal subratllar la gran difusió de *La Vanguardia*, difusió que comparteix amb *El País*, diari de més prestigi en l'àmbit internacional. Això s'explica per diverses raons que cal anar a buscar en els missatges subjacents en els editorials que es publiquen cada dia en aquests diaris. El Partit dels Socialistes de Catalunya (conegut com a PSC (PSOE) en raó de la seva aliança amb el Partit Socialista Obrer Espanyol) té una cúpula de dirigents provinents d'antigues famílies industrials. Sovint es diu que un dels germans de la família heretava la fàbrica i l'altre ingressava en les files dels comunistes o dels socialistes. En canvi, els seus militants de base provenen de les famílies treballadores d'immigrants, amb pocs individus totalment alfabetitzats i la llengua primera dels quals és el castellà. En la mesura que la classe treballadora compra també diaris, s'entén que un dels diaris amb més difusió sigui *El Periódico*, un diari que cada vegada té més presència a Barcelona. Els catalans cultes, fins i tot alguns socialistes, llegeixen *La Vanguardia*, perquè era el diari que es va llegir sempre en les seves famílies durant generacions; alguns d'ells encara conserven la subscripció de l'avi! Encara que el diari *El País* hagi afegit en la seva edició de Barcelona un suplement cultural en català i reportatges sobre el F. C. Barcelona, *La Vanguardia* conserva la imatge de diari associat amb la vida de la classe mitjana catalana.

Així, doncs, aquests quatre diaris representen diferents posicionaments en l'espectre polític català. Podem discernir dues dimensions que diferencien aquests quatre diaris de manera que cadascun d'ells només ocupi una secció. La primera dimensió és el posicionament polític, dreta o esquerra; la segona és el llenguatge de comunicació, castellà o català. Ara bé, en una repartició d'aquest tipus, sovint s'ometen diferències subtils. L'*Avui*, per exemple, és més proper a les idees de dretes que no pas *La Vanguardia*. La ideologia esquerrana d'*El País* s'ha desplaçat (com la dels socialistes francesos) fins a posicions més aviat de centre-dreta, tot i conservant un *estil* socialista. Finalment, els posicionaments dels diaris respecte del catalanisme són possiblement més significatius que no pas la llengua utilitzada o la seva ideologia de dretes o d'esquerres en la mesura que vehiculen una interpretació determinada dels seus missatges. Amb tot, continuem defensant el nostre plantejament, atès que ens permet discernir la qüestió de com la ideologia regionalista se solapa amb la llengua regional o la ideologia política estàndard.

6. Vegeu Carol SCOTTON (1983) pel que fa a les tries marcades i no marcades en un context de *codeswitching*. Una tria no marcada és *neutral* i no s'hauria de qualificar del tot com a tria. Una tria marcada anuncia un posicionament respecte del poder, de les relacions socials o pel paper social.

*Llengua de representació**Ideologia política*

	Centre-esquerra	Centre-dreta
Català	<i>Diari de Barcelona</i>	<i>Avui</i>
Castellà	<i>El País</i>	<i>La Vanguardia</i>

TAULA 2

Amb l'anàlisi d'aquesta mostra de diaris estem en disposició de plantejar una sèrie de preguntes sobre els diaris, la llengua i les estratègies del discurs.⁷ La qüestió fonamental que guia aquest estudi és saber si hi ha un posicionament comú compartit per la premsa en castellà oposat al que és compartit pels diaris en català.

Per respondre a aquesta qüestió, hem de demostrar que la variable del llenguatge transcendeix (almenys en alguns aspectes) l'orientació política. La tria que hem fet dels diaris ens permet aïllar la variable de la llengua com a mitjà de control de la ideologia. En la mesura que *El País* i el *Diari de Barcelona* comparteixen una ideologia socialista en contrast amb la ideologia de centre-dreta de *La Vanguardia* i de *Avui*, podem trobar similituds sistemàtiques entre els diaris catalans i entre els diaris castellans i diferències sistemàtiques entre els diaris en llengua catalana i els diaris en llengua castellana, les quals no es poden atribuir a un posicionament ideològic.⁸

Tot i que podem arribar a controlar el factor ideològic, no podem afirmar, però, que ens trobem amb un experiment natural. El discurs emprat pels diaris no ens dona una imatge definida i clara. Els símbols lingüístics, les institucions i els interessos no interactuen en una direcció mecànica o lineal. Els diaris de vegades reflecteixen valors que van en contra dels seus interessos i, ocasionalment, reflecteixen la visió del món dels seus competidors, alhora que de vegades també utilitzen un discurs polisèmic. Si aquestes tendències tenen correlació amb el llenguatge utilitzat, obtindrem una nova perspectiva dels moviments que intenten fer reviure les llengües regionals. Aquesta recerca, doncs, ens ajudarà a copsar les condicions sota les quals la llengua i el discurs afecten el missatge global del mitjà.

4. LES PARAULES I EL SEU ÚS: PREMSA CATALANA I PREMSA CASTELLANA

Per tal de veure de quina manera la semiòtica dels editorials ajuda a copsar el significat de la realitat política, hem decidit observar els conceptes polítics clau que s'utilitzen en el discurs i comptar quantes vegades (i en quin context) s'utilitzen. Vàrem començar amb conceptes clau com ara «democràcia», «estat», «Espanya», «govern» que són els conceptes bàsics sobre els quals les forces polítiques espanyoles construeixen el seu dis-

7. Cal destacar dues irregularitats en la nostra metodologia. En primer lloc, el nombre d'editorials estudiats per cada diari varia sensiblement. En segon lloc, el Di encara no es publicava quan vàrem recollir les dades l'any 1985. Ara bé, hem considerat oportú tenir-lo en compte en l'estudi atesa la seva orientació socialista i catalanista, tot i que els seus editorials són de l'any 1988 i reflecteixen un altre context polític i altres condicions històriques respecte dels altres diaris. Els grans temes dels editorials dels anys 1984 i 1985 eren l'ingrés d'Espanya a l'OTAN i a la CEE. En canvi, en el context polític de 1988 ressaltaven els resultats de les eleccions autonòmiques a Catalunya.

8. Es podria adduir que no hem tingut prou en compte l'origen local de cada diari, atès que EIP té la seva seu central a Madrid. Molts catalanistes serien d'aquesta opinió. Segons GUILLAMET (1988: p. 34), «hi ha cinc diaris propis i una edició d'un diari foraster», en clara al·lusió a EIP. Tot i això, molts dels editorials d'EIP que vàrem analitzar tractaven de Barcelona, cosa que no succeïa en l'edició de Madrid. Així, doncs, EIP és un diari català.

cur polític amb vista a legitimar els seus projectes. Per a nosaltres és clar que encara que totes les forces polítiques utilitzen el mateix grup de conceptes, les prioritats, els conceptes particulars i els contextos en els quals s'utilitzen revelen diferents discursos polítics. Si examinem la freqüència d'aparició de les paraules, trobarem: (1) quins són els termes més importants utilitzats en els diaris; (2) la seva freqüència d'utilització; (3) en quin context són utilitzats pels editorialistes; (4) en quina mesura aquests termes difereixen (i com i quan són utilitzats de manera similar) en cadascun del diaris.

Vàrem dur a terme l'anàlisi de freqüència d'aparició de les paraules de la manera següent. Vàrem analitzar 160 editorials (46 de EIP; 42 de LaV; 42 de l'Av; i 31 del Di). La primera anàlisi va centrar-se en les vegades que s'utilitzaven els termes abans esmentats, a la vegada que també es tenien en compte conceptes que no apareixien en aquesta primera llista. Vàrem establir uns codis d'identificació que ens van permetre establir quaranta categories principals. Després d'establir la freqüència d'ús de cada paraula en cadascun dels diaris, vàrem crear categories conceptuals més àmplies. Per il·lustrar el mètode seguit, examinarem ara la codificació que vàrem dur a terme de l'editorial del 6 de juny de 1985 de l'Avui, codificat com a Avui 23. El text de l'editorial es compon de quatre paràgrafs; ací transcrivim els dos primers paràgrafs (A i B) (vegeu l'Avui del 6 de juny de 1985). La classificació dels conceptes es va fer de la manera següent:⁹

CATALUNYA	EUROPA	AUTONOMIA CATALANA	GENERALITAT	CIUTADANS
Catalunya (23A), (23A), (23B), Regió (23A), Neoregionalisme (23B)	CEE (23A) (23B), els medis comunitaris (23A) comunitat (23B) Continent (23B) futur europeu (23B)	President de la Generalitat (23B) Jordi Pujol (23B)	La Generalitat (23B)	espanyols (23B)

TAULA 3

D'aquesta manera, cadascuna de les principals categories és constituïda per diferents termes o formes lingüístiques que són utilitzades per expressar la mateixa idea. En l'exemple que acabem d'esmentar, la categoria «Catalunya» es constitueix de tres termes «Catalunya», «Regió» i «Neoregionalisme». Catalunya té una freqüència de cinc, que es pot dividir en Catalunya (3), Regió (1) i Neoregionalisme (1).

5. COMPTABILITZACIÓ DE LES PARAULES: COMENTARI DELS RESULTATS

Tornem ara al cor de la qüestió que ens ocupa. Analitzarem les dades contingudes en les taules anteriors, complementant-les amb altres materials provinents de diferents interpretacions.

Hem observat que els editorials dels dos diaris en llengua castellana comparteixen els mateixos tres primers termes. És a dir, EIP i LaV centren el seu discurs polític al

9. Els números representen la posició ordinal de l'editorial diària analitzada; les majúscules remeten a la posició de cada categoria respecte del paràgraf del text.

voltant dels conceptes del govern, Espanya i els ciutadans. Si transcendim la ideologia de dreta o d'esquerra, aquests tres termes donen una visió més àmplia de l'estat espanyol modern. La imatge resultant és una institució administrativa centralitzada representada pel terme «Espanya», governada legítimament gràcies a les eleccions dels seus ciutadans.

És important subratllar, no gensmenys, que les nocions subjacents compartides per aquestes paraules clau poden ser diferents d'un diari a l'altre. Això s'explica perquè un terme no pot expressar per ell mateix tota una ideologia; les paraules no tenen un significat tan establert. Una simple paraula pot tenir una varietat de significats segons el context en que s'utilitza (VOLOSINOV, 1986: 79, 101).

Per tal d'explorar aquestes diferències ideològiques en relació amb les possibles diferències en el discurs polític subjacent a cada diari, hem de trobar la manera d'examinar sistemàticament les nocions contingudes en cada forma lingüística. Això requereix una aproximació que analitzi una paraula determinada en la seva relació (és a dir, connexió o oposició) amb altres paraules d'un text donat. Amb vista a demostrar els diferents significats pragmàtics dels mateixos conceptes segons el context, examinarem un editorial d'EIP i un altre de LaV sobre el mateix tema: les relacions exteriors d'Espanya amb els Estats Units. Contrastarem el tractament donat a la paraula «govern» en relació amb un context lingüístic específic i, d'aquesta manera, analitzarem les diferents interpretacions de la paraula «govern» que pot generar una situació concreta.

En els seus respectius editorials respecte de les relacions entre Espanya i els Estats Units, els dos diaris fan referència a la paraula clau «*gobierno*» com a concepte central, però en un sentit diferent. En l'editorial de LaV, «*gobierno*» està relacionat amb l'adjectiu «*español*» de manera que l'editorial de LaV transforma la paraula «*gobierno*» en una nova categoria, és a dir, «*gobierno español*», amb la qual cosa es construeix una relació formal (si no fixada) entre les nocions d'Espanya i de govern. Així, doncs, l'editorial de LaV estableix una relació més explícita entre les nocions d'Espanya i de govern mitjançant la unió del concepte «*España*» amb el de «*gobierno*», com ara en l'expressió «*España y su gobierno*». LaV construeix aquest lligam ideològic no només utilitzant la conjunció «y» (OSGOOD i RICHARD, 1973), sinó també utilitzant el pronom possessiu «su» per determinar de manera explícita que no s'està referint a *nosaltres* sinó més aviat *al seu* govern (d'Espanya). En canvi, només hi ha una referència al govern com a «*gobierno español*» en EIP, ja que l'editorial d'EIP utilitza el terme «*gobierno*» per a referir-se a la institució del govern d'Espanya com en la seva utilització d'«*administración republicana*».

La Vanguardia

gobierno español (4)
gobierno de centro-izquierda (1)
gobierno (socialista) (1)
España y su gobierno (1)

El País

gobierno español (1)
gobierno (2)
administración republicana (1)
gobierno socialista (1)

Si recodifiquem la utilització de «*gobierno*» en dues categories —esment inqualificat de «*gobierno*» i ús quantificat amb «*español*»—, obtindrem els resultats següents:

La Vanguardia

gobierno español (5)
gobierno (0)

El País

gobierno español (1)
gobierno (2)

En els dos editorials que hem analitzat, que tracten tots dos de la política exterior, resulta obvi que es posi l'èmfasi sobre el govern espanyol. Però els editorials de LaV contrasten directament el *govern* espanyol amb els Estats Units. Per exemple, llegim «*Lo más concreto que dijo fue que el Gobierno español se esforzará en mantener buenas relaciones con los Estados Unidos*». En EIP hi ha una simetria més gran entre els dos països. El seu editorial esmenta «*una amplia gama de acuerdos entre los dos gobiernos*» i analitza «*las implicaciones para las relaciones entre España y los Estados Unidos*».

El que els editorialistes de LaV posen en relleu és l'assumpció catalanista que no hi ha només un *govern* capaç de portar a terme una política exterior a Espanya, mentre que, en canvi, als Estats Units sí que només hi ha un govern que pugui fer-ho. L'opinió catalanista és que a Espanya hi ha el govern central que coexisteix amb els governs de les diferents autonomies. L'editorial d'EIP, en canvi, es refereix al govern espanyol de la mateixa manera que al govern dels Estats Units, com a institució responsable de dur a terme la política exterior. Per a EIP, el *govern* d'Espanya se situa, lògicament, en un nivell superior al govern de Catalunya.

Acabem de demostrar, doncs, que LaV és més catalanista que EIP, i que la utilització que fa LaV de la paraula *gobierno* reflecteix una ideologia segons la qual el govern català és una institució de nivell internacional en el mateix pla que el govern espanyol; es tracta d'una ideologia que EIP no comparteix. Però malgrat aquesta diferència que presenten els diaris en castellà, hem de tenir en compte que el discurs d'aquests dos diaris se centra en el paper del govern, i informen els seus lectors de la perspectiva del govern central, molt més del que, com veurem més endavant, ho fa la premsa en llengua catalana.

El punt de vista comú dels dos diaris en castellà respecte d'un govern espanyol democràtic que ha estat elegit lliurement pels ciutadans recorre els seus editorials. Els lligams que estableix EIP entre «ciudadania» i «democràcia» va ser un dels eixos vertebradors dels seus editorials en un període que molts consideren com de transició entre l'autoritarisme i la democràcia. Així, quan el director socialista de la policia, Rafael del Río, intentà controlar la propaganda dels partits polítics, *El País* es va indignar (13 de juliol de 1985). La frase final de l'editorial mostrava la seva profunda indignació: «*Ciudadanos españoles que creían, hasta oír hablar a Del Río, vivir en un sistema democrático...*» La Vanguardia, malgrat la seva perspectiva catalana, representa una realitat similar. Respecte del repte que representava l'ingrés a la Comunitat Econòmica Europea, el seu editorialista escriu (14 de juny de 1985): «*Los españoles con la integración deberemos saber ser europeos sin dejar de ser españoles... El ciudadano debe entender, sin derrotismo ni optimismo banal, con rigor y plena conciencia, que ya no es admisible el derrotismo apocalíptico... Esa es la reflexión que debemos hacer los españoles y los catalanes en particular... Se trata de vivir ya hoy el mañana, y saberlo compartir ahora que es nuestro, entre todos.*» LaV relaciona ací la ciutadania amb Espanya, i la identitat catalana com a manifestació particular de la ciutadania espanyola.

En contrast amb el tractament que s'hi dona en la premsa en castellà, la democràcia espanyola és presentada de forma profundament diferent en els editorials de la premsa en català. Els termes més utilitzats a l'Av són «Europa», «Catalunya» i «Generalitat». Per al Di (cal recordar que quan vàrem recollir les dades se celebraven eleccions regionals), obtenim els resultats següents: «Catalunya», «Generalitat» i «Europa». La imatge que es representa en els diaris en català se centra en Catalunya com a comunitat política oposada al govern central espanyol. Aquesta comunitat política catalana manté relacions directes amb Europa com a entitat suprapolítica constituïda per regions (comunitats polítiques) més que per estats. Aquesta particular manera de construir Catalunya és il·lustrada molt bé en l'editorial de l'Av del 19 de juny de 1985:

«La reunió que el Consell de les Regions d'Europa va celebrar el cap de setmana passat a Lovaina pot ésser considerada un primer pas per al reconeixement institucional de les nacions sense Estat i regions europees dins l'àmbit de la Comunitat Econòmica. Pocs dies després de la signatura del tractat d'adhesió de l'Estat espanyol a la CEE, Catalunya ja s'afanyava a ocupar llocs de responsabilitat a les institucions comunitàries i començava a fer el paper que haurà de desenvolupar de manera més destacada: ajudar a recrear la consciència regional i establir les regles del joc.»

Amb vista a identificar Catalunya com a entitat política legítima, l'editorialista de l'Av utilitza l'estratègia retòrica de representar també Europa com a entitat política dominant. Aquesta estratègia amaga uns propòsits ideològics determinats. En primer lloc, els nacionalistes catalans no volen que se'ls acusi de provincians atès el seu distanciament amb Madrid. Sovint se'ls acusa de provincians quan fan referència a la seva llengua i els seus costums regionals. Formar part d'Europa és més internacional, remet a una entitat més gran que Espanya. Durant la Guerra d'Espanya, molts catalans van trobar la llibertat i la modernitat, a la vegada que van conèixer un *món progressista*, passant de Catalunya a França; va ser Franco, segons els catalanistes, qui era província i qui no va viatjar mai fora de les fronteres espanyoles durant les seves quatre dècades de poder. Per contrarestar la dita francesa que «Àfrica comença als Pirineus», sentència reforçada per l'afirmació de Franco que «Espanya és diferent», els catalans lluiten per mostrar-se més internacionals i cosmopolites que els *espanyols*. Així, doncs, els catalans s'identifiquen amb Europa perquè es veuen més europeus que espanyols i sovint parlen de la democratització postfranquista com a part de la seva *vocació europea*. O, dit d'altra manera, quan l'Av ha de caracteritzar el govern català: «La Generalitat vehicula la vocació progressista i europeista que sempre ha caracteritzat el poble català» (Av, 14/6/85). Així, els que assumeixen el discurs catalanista connecten amb una entitat política superior, democràtica i moderna, en gran mesura per demostrar que ells mateixos i la seva defensa de la llengua regional no són autocràtics i provincians.

El segon propòsit amb el qual la ideologia catalanista utilitza el concepte «Europa» és analògic. Europa és una categoria política que veu com s'incrementa la seva autoritat encara que no sigui un *estat*. Els catalans volen que el seu govern, que tampoc no és un *estat*, també incrementi la seva autoritat. Aquestes reivindicacions catalanistes per establir les seves relacions explícites amb una entitat política superior com ara Europa o l'*Europa ampliada*, són expressades per l'Av en els termes següents:

«El president Pujol ha exposat clarament quina és la filosofia que impregna la tasca del seu govern. Una filosofia que passa per fer compatible l'Europa dels Estats amb l'Europa de les regions —o de les nacions—, perquè el més elemental realisme fa veure que a hores d'ara és més fàcil fer l'Europa dels dotze que no pas l'Europa dels cent deu. Ara, la Generalitat de Catalunya haurà d'aprofundir més en la teoria filosòfica i política del president per donar-li consistència i, el que és més important, dotar-la de propostes concretes que ajudin a una revalorització del paper de les regions.»

Per a l'Avui, Europa és, doncs, un model d'autoritat no estatal en el món modern que és molt important per a les reivindicacions de Catalunya.

En tercer lloc, Europa constitueix un element rellevant en el discurs dels nacionalistes catalans en tant que concebre Europa com un compost de «regions i nacions sense estat», com diuen els diaris en català, o parlar que Europa es compon d'autonomies i pobles, implica que tots els estats són multinacionals. Els catalanistes subratllen sovint que els estats presenten una diversitat molt més gran que la imatge d'*estat-nació* que aparenten i que tots han d'afrontar la realitat plural dins les seves fronteres. Podem confirmar aquest argument en l'editorial «Un primer pas» que l'Av va publicar el 19 de juny de 1985:

«El Consell de les Regions [...] va fer [...] un primer pas i destacar en la recerca de lligams nous entre els diversos pobles de l'Europa comunitària. Una Europa que és molt més diversa que l'Europa dels dotze i que representa de manera molt més correcta les diferents peculiaritats dels pobles europeus. No és gens fàcil, ans al contrari, la recreació i la institucionalització de l'Europa de les regions. Les organitzacions internes de cadascun dels estats membres són prou diferents i no guarden cap relació estreta. D'altra banda, la que podríem anomenar inèrcia històrica dels Estats pesa com una llosa en la construcció d'aquesta nova manera d'entendre el que és Europa [...]»

L'argument dels catalanistes és que en una Comunitat Europea democràtica, els pobles d'Europa (catalans, flamencs, alsacians, corsos, bavaresos, escocesos) ja no seran deixats de banda en raó de la seva història. Tindran una representació igualitària a Europa, a la manera dels estats actuals.

Un exemple particularment clar de la retòrica d'Europa en la premsa de llengua catalana és l'editorial de l'*Avui* del 7 de maig de 1985, on s'especula amb l'ampliació de membres de la CEE. L'últim paràgraf de l'editorial comenta:

«Dels sis països inicials del 1957 (França, Alemanya Federal, Itàlia, Holanda, Bèlgica i Luxemburg) es passa als deu actuals (amb la Gran Bretanya, Irlanda, Dinamarca i Grècia) i l'any vinent en seran dotze amb l'ingrés de l'Estat espanyol i Portugal... És en el nou marc europeu que s'està configurant on molts catalans dipositem les esperances de recobrar plenament els nostres drets nacionals, en un espai de cooperació en peu d'igualtat entre tots els pobles europeus.»

El discurs catalanista respecte d'Europa posa l'èmfasi sobre tres punts ideològics. En primer lloc, dels dotze països membres, només Espanya és anomenada «Estat espanyol», la qual cosa deixa clara la dicotomia entre l'estat i els seus pobles. En segon lloc, les referències als catalans es fan en primera persona del plural, per diferenciar-los de la resta dels espanyols. Finalment, la frase final suggereix que la Comunitat Europea no és una comunitat d'estats sinó una comunitat de pobles. Des d'aquest punt de vista els catalans poden ser nacionalistes i internacionalistes al mateix temps.

El *Di* es refereix a Europa amb el mateix to que l'*Av*. Per als editors del *Di*, les reivindicacions catalanistes per l'autonomia es reforcen amb la idea d'una Europa que se situa per sobre de les configuracions sòcio-polítiques dels estats. El *Di* utilitza expressions com ara «Europa sense fronteres», «Comunitat Europea», «Europa unida» o «Comunitat Econòmica Europea» per reafirmar l'existència d'una entitat europea. En un editorial que comentarem de manera detallada en el capítol següent i que porta per títol «L'Europa de 1992» (30 de juny de 1988), el *Di* només es refereix una vegada a Europa en termes d'estats i només d'una manera vaga: «L'Europa dels Sis». En la resta de l'editorial llegim coses sobre les nacionalitats, però no sobre els estats. Vegeu el fragment següent:

«Un cop desbloquejat el tema econòmic, els grecs, per una banda, i els espanyols i els francesos, per l'altra, seran els encarregats els pròxims divuit mesos de sedimentar la política dels almenys i de tancar els dossiers socials i polítics que han de possibilitar l'Acta Única.»

Des d'un punt de vista lèxic, el *Di* dona la notícia com si fossin els «pobles» d'Europa i no els seus estats qui es troben immersos en el procés de negociacions. El *Di*, com l'*Av*, legitima les nacions d'Europa en detriment dels seus estats.

La imatge dominant en els diaris de llengua catalana se centra en les dues entitats no estatals bàsiques en el discurs catalanista: Europa i Catalunya. Un punt important és la institució política de Catalunya, la Generalitat. Els pobles d'Europa, més que els ciutadans d'Espanya, són els qui participaran en un projecte democràtic més ampli. Si

és cert i significatiu que les diferències ideològiques entre LaV i EIP són importants, on les mateixes paraules impliquen idees molt diferents, també ho és que la variable de la llengua (castellà *versus* català) s'associa amb l'elecció de les paraules per descriure la realitat.

6. ESTILS DISCURSIUS: PREMSA EN CATALÀ *VERSUS* PREMSA EN CASTELLÀ

El fet de comptabilitzar les paraules, encara que aquestes paraules es trobin en un context determinat, no revela totalment el paper del llenguatge en els editorials. Cal copsar millor el llenguatge utilitzat a l'hora d'emetre judicis en els comentaris dels editorials per avaluar la realitat. Així, doncs, hem d'analitzar la utilització de col·loquialismes, hipèrboles, sarcasmes i ironies que revelen la posició dels diaris respecte d'un tema. Aquests usos expressius del llenguatge són coneguts com a *estils discursius*.

Des d'aquest punt de vista, hem detectat un estil discursiu més exagerat en els editorials de la premsa en castellà que ens els diaris en català. Els dos diaris redactats en castellà emfasitzen la seva posició amb la utilització de col·loquialismes, sarcasmes i ironies. Els col·loquialismes són especialment importants en el discurs dels editorials en tant que revelen un aire de neutralitat i familiaritat, tot i que el text representa una visió molt parcial de la realitat.

En LaV, els col·loquialismes no s'utilitzen només per a exagerar les opinions, sinó per a escarnir els que no estiguin d'acord amb les opinions emeses pel diari. Per exemple, en l'editorial de LaV de l'1 de maig de 1985 dedicat a la qüestió del terrorisme basc, el text diu:

«En medio de una marea de sangre, de dimensiones y de gravedad pocas veces alcanzada en la historia del terrorismo de ETA, y cuando todavía la opinión pública no ha logrado sobreponerse al horror y a la angustia del último atentado de Pamplona, la palabra negociación vuelve a hacer acto de presencia en esta alucinante lucha en la que la organización armada independentista ha sumido el pueblo vasco.»

La utilització de l'expressió «*marea de sangre*» mereix una especial atenció. «*Marea*» suggereix la imatge d'un flux sense control, amb efectes devastadors; «*sangre*» evoca la idea de mort i ferides greus. De la unió d'aquestes dues imatges amb la preposició «*de*», obtenim la visió d'un País Basc on el poble està immersit en rius de sang fins a desembocar al Golf de Biscaia. La introducció «*en medio de*» suggereix que el País Basc és el cor d'aquesta mar de sang.

I tota aquesta sang, ¿quin propòsit té? La tria de LaV de la paraula «*alucinante*», una paraula que s'utilitza més aviat per a descriure drogoaddictes que revolucionaris, revela que, al lector, li sembla obvi que es tracta d'una lluita sense sentit i que es troba fora de qualsevol raó. No hi ha cap condemna explícita de la lluita en la paraula «*alucinante*», però la seva ambigüitat moral implica que la seva lluita és massa boja per a ser raonable. LaV no deixa de tenir simpaties per les reivindicacions autonòmiques basques, però el seu rebuig de la violència revolucionària no s'explica amb arguments, sinó amb imatges retòriques.

El sarcasme també ajuda LaV a presentar el seu punt de vista com a obvi sense haver de presentar cap tipus de justificació posterior. Quan els nacionalistes bascs van presentar una proposta de pau, LaV va comentar en el seu editorial: «Potser no és del tot escandalós escoltar el que els bascs mateixos volen dir-nos». Ací el sarcasme va dirigit a les autoritats de Madrid i París que, des del punt de vista de LaV, han deixat

escapar moltes oportunitats per a aconseguir la pau. La utilització del sarcasme (¿com podria ser escandalós escoltar les propostes d'un adversari?) per part de LaV possibilita la crítica a les autoritats centrals sense donar cap tipus de suport a la posició basca. LaV es manté en el seu estatus moral i pot justificar la seva pròpia autorepresentació com a diari en el qual «els fets, que són, poden ser presentats al lector sense prestar atenció a res més que no sigui la garantia de la seva veracitat» (LaV, 25/5/85).

Els editors de LaV tracten els escàndols financers en altes instàncies amb la mateixa tàctica del sarcasme i de la ironia. Tot seguit reproduïm un fragment d'un editorial que descriu els procediments del govern central:

«No sólo el papel del Parlamento queda relegado a aburridas comparencias, a debates en los que sólo se documenta lo que ya se ha hecho cien veces y se pregunta oficialmente lo que ya ha recibido media docena de respuestas officiosas, sino que el mismo Consejo de Ministros queda disminuido en la gravedad de sus atribuciones. No parece sino que los lugares donde se cuece la política sean la *bodeguilla* de la Moncloa o la sede del partido en la calle de Ferraz y los momentos para darle al país alguna indicación de por dónde van a ir las cosas sean la presunta improvisación ante cualquier micrófono de jardín o el entreacto periodístico informal en el avión que vuela sobre Europa.»

Aquest retrat satíric de debats tediosos i preguntes repetitives escarneixen les institucions oficials del parlament i del consell de ministres. La ironia encara és més punyent quan ens trobem que les autèntiques institucions de govern són jardins, bars i avions on tot s'improvisa. Si hom suposa que la democràcia ha de ser oberta i pública, la política espanyola, segons LaV, és *ad hoc* i privada. La incapacitat fonamental del govern espanyol per utilitzar les institucions democràtiques de manera seriosa és una part del missatge subliminar de LaV que un estat català seria molt més seriós i capaç de gestionar els afers públics a través de les seves institucions públiques, com de fet ho fa el govern autònom de Catalunya, la Generalitat.

El sarcasme de LaV arriba al punt de l'atac *ad hominem* contra els principals líders espanyols. Quan el ministre de l'Interior, José Barrionuevo, anuncià la reforma de la policia, la reacció de l'editorial de LaV va ser molt dura:

«Salta a la vista que el sentido de la medida no es, precisamente, una de las mejores virtudes de Barrionuevo [...]. En todo caso, lo cierto es que entre la mucha y muy encomiable energía que despliega José Barrionuevo al frente de su departamento, se advierte más derroche de pasión que serenidad de juicio. La intervención *dulcificadora* de Felipe González para apagar este fuego así lo demuestra.» (10/5/85)

En lloc de dir que Barrionuevo manca de sentit de la mesura, LaV afirma sarcàsticament que no és precisament una de les seves virtuts. Fins i tot la seva gran energia, reconeguda per l'editorial, es transforma en un «*derroche*» ja que, segons LaV, denota més passió que raonament (és a dir, que no prové de la ment). La seva energia no fa més que causar problemes. Amb el complement de la intervenció «*dulcificadora*» del President, tota la situació apareix com a ridícula, cosa que els editors de LaV creien fermament però no expressen obertament.

EIP també, malgrat les seves pretensions acadèmiques, recorre a recursos retòrics similars als que utilitza LaV. Ara bé, cal fer notar que EIP és menys exagerat en els seus col·loquialismes i normalment acostuma a marcar-los en cursiva per tal d'avisar el lector que s'està utilitzant una forma col·loquial per atreure l'atenció. Així mateix, EIP es desvia de la seva retòrica acadèmica quan fonamenta la seva argumentació en fets greus. Examinem ara la mateixa notícia sobre el terrorisme basc, que els editors de LaV qualificaven com una «*marea de sangre*».

«Mientras el presidente González y el lendakari Ardanza conversaban en el palacio de la Moncloa sobre la paz en el País Vasco, el terrorismo gritaba de nuevo su mensaje de odio en San Sebastián, donde un miembro de la Policía Nacional —un navarro de 29 años— era asesinado cuando salía de su domicilio, vestido de paisano y franco de servicio. A primeras horas de ayer, al tiempo que los lectores de los periódicos conocían el satisfactorio resultado de la cumbre de Madrid, un guardia civil resultaba herido en Mondragón a consecuencia de una carga explosiva adosada a su automóvil. Recordemos que la semana pasada, una trampa criminal del mismo tipo lesionaba gravísimamente a un teniente de la policía nacional en Pamplona, y que hace escasos días, un atentado en Bilbao privaba de la vida a un analista químico que paseaba por la calle con su hija de cinco años.

»Este goteo de infames asesinatos y cobardes emboscadas muestra que ETA militar, cuya capacidad operativa ha quedado seriamente mermada desde que la colaboración francesa limitó su libertad de movimientos [...] conserva todavía, sin embargo, la infraestructura suficiente para librar una sangrienta lucha de repliegue, que busca en los efectos publicitarios la manera de ocultar su derrota política [...].» (14/5/85)

És evident que aquest editorial utilitza col·loquialismes evocatius com ho fa LaV. Ara bé, notem de seguida dues diferències clares. La utilització que fa EIP de l'expressió *«Este goteo de infames asesinatos y cobardes emboscadas»* és bastant menys evocatiu que la *«marea de sangre»* de LaV. La imatge d'EIP de catàstrofes contínues és diferent de la de LaV, i suggereix unes turbulències incontrolables. Més encara, amb el recompte dels darrers atacs, EIP dóna una credibilitat empírica a la seva metàfora col·loquial. Referint-se a les accions d'ETA en termes com ara *«infames»* i *«cobardes»* i *«mensaje de odio»*, EIP deixa explícit el seu judici moral, en comparació amb l'expressió ambigua utilitzada per LaV (*«alucinante»*). La diferència es deu en part al fet que EIP, com a diari espanyol, no és gens ambivalent respecte d'ETA; en canvi LaV no pot dissociar-se totalment dels objectius d'ETA, els quals tenen un cert ressò en un sector de la població catalana.

EIP, en la seva utilització dels col·loquialismes, acostuma a marcar-los amb cursiva o cometes si procedeixen d'una altra llengua, com a manera de protegir la seva reputació d'objectivitat i academicisme. EIP utilitza cursives i cometes per a les paraules estrangeres (*«del jumbo de la Air India»*), per a les expressions típiques d'altres països (*«los contras de Nicaragua»*) i expressions comunes com ara *«reglas del juego»*. Però també utilitzen aquests mateixos recursos per a amagar la seva ironia i el seu sarcasme sota un tel d'aparent objectivitat. Atès que la cursiva remet a veus estrangeres, la seva utilització en expressions castellanes permet als editors esbaïar el sentit de la informació, sense haver de donar comptes de la seva utilització.

Examinem ara el fragment següent que dóna notícia de la dimissió del Ministre d'Economia i Finances, Miguel Boyer:

«El presidente [...] no consiguió despejar las interrogantes acerca de las causas de la dimisión a última hora de Miguel Boyer, el ministro de Economía y Hacienda [...]. La imputación de esa renuncia al cansancio del antiguo superministro no explica nada. La afirmación de Felipe González de que Miguel Boyer "no tenía ninguna razón para dimitir" es una frase sin sentido, si se la toma de manera literal, o una insinuación de que sus motivos resultan políticamente inanes o incomprensibles, lo que arroja nuevamente sombras de duda sobre la responsabilidad de que es y era capaz Boyer. Si parecen no quedar dudas de la influencia del estado de ánimo personal en la decisión del ministro demisionario, reducir todo el problema a una cuestión psicológica, al margen de las motivaciones políticas, parece, cuanto menos, aventurado [...]. Las explicaciones dadas a los diputados por Felipe González sobre el cambio en Asuntos Exteriores tampoco aportaron novedades [...]. Los elogios a la política económica de Boyer tuvieron como correlato [...] las alabanzas del presidente no a Fernando Morán, sino a Manuel Marín. En esta actitud cabe enmarcar las reticencias y las insinuaciones lanzadas después de su cese por el ministro Morán, que se ha definido

a si mismo —haciendo suya la retórica de los altos cuerpos de la Administración— como un servidor del Estado que estaba dispuesto a ejecutar la política ordenada por el presidente del gobierno. Pero además de servidor del Estado, Morán lo ha sido de una política concreta [...] política orientada al mantenimiento de España en la OTAN [...]. Pretender lo contrario es simplemente bufo [...]. Se comprende que Felipe González no haya querido poner a los pies de los caballos a sus antiguos colaboradores (aunque no cabe duda de que si los ha cambiado es porque no servían para su oficio) [...]. Esperemos que los impuestos de los españoles no sirvan otra vez para consolar políticamente a quienes se han distinguido por su mala gestión, so pretexto de que servían al estado. Servían más bien a una política concreta, y es esta política la que los ha expulsado de su seno.» (EIP, 12/7/85).

La paraula «*superministro*» apareix en cursiva perquè de totes les paraules utilitzades per a descriure Boyer, aquesta és l'única que avalua el seu antic poder. La paraula no té l'objectivitat de «ministre dimissionari» o «antic ministre»; és ambigua en el seu judici. Amb la seva utilització, EIP diu que «està passant alguna cosa que no és com sembla i no se'ns diu el que realment està passant» (SHAPIRO, 1988: 7). Així, doncs, a partir d'aquí l'editorial d'EIP es construeix sobre la ironia. Mitjançant aquesta deliberada opacitat (FRIEDRICH, 1889: 305), els editors d'EIP porten el lector a adoptar una actitud escèptica —quan no negativa— respecte de l'actuació d'aquest ministre. La ironia redueix la reputació de Boyer sense criticar-lo obertament. A mesura que avancem en l'editorial, veiem com EIP reforça la seva ironia explicant les contradiccions en la defensa que el president fa dels seus ministres a l'hora de fer-los fora i insinuant que els ministres no són dignes de cobrar de l'erari públic.

EIP juga amb la pomposa autodescripció que Morán fa d'ell mateix com a servidor de l'estat amb finalitats iròniques. Mitjançant la cursiva, «*servidor del Estado*» es converteix en sinònim de persona que segueix servilment la línia política del president més que no en persona que treballa per a l'estat. Per consegüent, EIP implica que Morán estava duent a terme una política equivocada, ja que no es basava en realitats tangibles de servidor de l'estat.

Malgrat les diferències ideològiques i de nivells de duresa, hem vist com els dos diaris en castellà utilitzen en gran mesura la ironia, el sarcasme i l'exageració en les seves crítiques polítiques.

Els diaris en català reflecteixen diferents valors en el seu discurs. Els catalans sovint es distingeixen ells mateixos dels *espanyols* utilitzant la paraula «seny». L'autoidentificació dels catalans suggereix un poble correcte en les seves relacions amb els altres, prudent i modest. Aquesta autoidentificació es reforça en la pragmàtica del discurs quotidià. La qüestió és saber si la llengua catalana vehicula aquest valor en la seva pragmàtica, o si vehiculen aquesta pragmàtica en qualsevol llengua que parlin.¹⁰ Hem determinat ací que la llengua té alguna mena d'influència sobre la pragmàtica. Els diaris en llengua catalana, en el seu estil discursiu, són més prudents i realistes que els diaris en castellà, com a representació de la característica cultural del seny.

La premsa en català intenta no utilitzar massa la ironia, els col·loquialismes i el sarcasme en les seves opinions, sense que això els resti força. Així, doncs, rarament hi trobarem ironia, sarcasme o exageracions com a elements fonamentals del discurs. Ans al contrari, el seu llenguatge és molt més moderat i subratllen els seus punts de vista afirmant clarament la seva posició política respecte de l'esdeveniment que estan comentant. Quant a la política del govern espanyol, l'editorial de l'Av diu:

10. Aquest tema es va polititzar molt durant el règim franquista. Molts catalanistes criticaven el prestigiós prosista català Josep Pla pel fet d'escriure en castellà durant els anys de domini polític de Madrid. Un dels defensors de Pla escrivia, ja en plena època democràtica (en *La Vanguardia*), que, tot i escriure en castellà, el seu to irònic indicava al lector que, de fet, *pensava* en català.

«El ministre de Sanitat i Seguretat Social, Ernest Lluch, s'ha quedat sol. I el que és més greu, sol amb la majoria socialista al seu darrera que el pot fer sentir fort i prepotent. Si no hi ha una rectificació, s'haurà perdut, com expressen els col·lectius agrupats a la Intercol·legial Sanitària, l'oportunitat de fer una reforma sanitària real. El projecte que es debat perpetua, amb molt pocs retocs, un sistema qualificat d'injust i d'ineficax. I interfereix, a més a més, en les competències transferides a les comunitats autònomes. Quan, el dia 2 d'abril passat, fou aprovat pel consell de ministres [...] culminava un procés llarg i difícil de més de dos anys de dures negociacions amb les parts implicades. Unes negociacions que no han servit per a arribar a un text acceptable, com ho demostra la reacció [...]. Honestament, només queda un camí: retirar-lo.» (Av 12/6/85)

Els editors de l'Av presenten el seu editorial com una crítica explícita contra la ineficàcia dels socialistes a través del programa sanitari que ha estat elaborat per un socialista català del PSC. És a dir, l'Av construeix un text que presenta una avaluació crítica des del títol, «Una mala llei sanitària», fins a la frase final que demana de manera explícita la retirada de la llei. Ací no hi ha lloc per a arguments sarcàstics contra la llei: l'Av utilitza l'argument que la pràctica totalitat dels grups interessats estan contra la llei. Es tracta, doncs, d'una crítica d'alt nivell.

La força dels editorials del Di, com els de l'Av, prové de la seva base factual i empírica i de la seva presa de posició oberta respecte dels temes tractats, la qual cosa dóna credibilitat als seus arguments. El Di utilitza més col·loquialismes, sarcasmes i ironies que no pas l'Av, però aquests elements no tenen un paper determinant en la seva presentació retòrica. Examinem ara l'editorial «La feina bruta dels GAL», del 29 de juny de 1988:

«La tènue llum que a poc a poc es va fent sobre les activitats dels Grups Antiterroristes d'Alliberament (GAL), autors de segrestos, *desaparicions*, assassinats i crims de la pitjor espècie, sembla confirmar les hipòtesis més pessimistes sobre les virtualitats democràtiques de certs sectors dels aparells policials de l'Estat espanyol. Que la il·luminació vingui a través d'un procés judicial és una boníssima notícia i la millor esperança que un element tan bàsic d'un règim democràtic com la independència de la justícia pugui compensar les tendències a l'obscuritat i l'autoritarisme d'altres sectors de l'administració. Però les recents declaracions d'un mercenari davant l'Audiència Nacional en què implicava el subcomissari Amedo i les d'aquest a la premsa exculpant-se'n ja per endavant, aporten males notícies sobre el fons de l'afer.

»No és gens difícil establir elements de continuïtat entre l'acció dels GAL contra la banda terrorista ETA, iniciada durant el mandat del govern socialista, i les accions anteriors de grups parapolicials com Antiterrorisme-ETA (ATE) o l'Exèrcit Basco-espanyol, que ja van començar sota la dictadura franquista.»

Aquest editorial, que comença amb un tebi col·loquialisme, és molt realista: «la tènue llum que a poc a poc es va fent». Aquesta imatge remet a un procés lent però continuat que deixa la porta oberta a la possibilitat d'arribar al fons de les accions del grup terrorista. Però no s'utilitza a tall de metàfora, sinó per contrastar de la manera més completa possible els clars delictes dels GAL —segrestos, desaparicions, assassinats i altres delictes d'ordre menor—. El fet de referir-se a un membre dels GAL com a «mercenari» suggereix que no lluiten en defensa d'uns principis, la qual cosa permet al Di insistir en el fet que l'organització no té absolutament cap motiu per a dur a terme les seves accions ominoses. Mitjançant la comparació dels GAL amb els grups paramilitars del franquisme, el Di transfereix quaranta anys d'opressió dels catalans a una organització actual. Ara bé, i malgrat el suport d'un sector del nacionalisme català a ETA, més endavant el Di s'hi refereix com un dels «grups d'homicides». Així, doncs, podem dir que el Di no té por de dir clarament el que pensa en els seus editorials.

Ara bé, contràriament al que fan EIP i LaV, el Di no utilitza la ironia o el sarcasme per a expressar la seva particular visió de l'esdeveniment que està comentant. Acabem de veure com el Di utilitza el recurs d'expressar clarament la seva opinió. Mitjançant la seva declaració que el judici potser portarà bones notícies, el Di dóna suport i exalta la democràcia, avalua de manera positiva el procés democràtic a Espanya i invita el lector a creure en una «justícia» dins un marc democràtic mitjançant la seva associació amb el concepte «independència», el qual és sentit com a autèntic per part dels catalans. El rebuig del Di als mètodes dels GAL, el seu suport a la democràcia i a la política del govern no es basen en la ironia sinó en la clara afirmació de la seva posició.

És clar que podem detectar una certa ironia en la manera de presentar els fets, però aquestes *formes de pensament* (SHAPIRO, 1988: 8) no són centrals en el discurs. Cal considera la utilització de la cursiva en clau irònica («desaparicions») com una *estratègia paralingüística*. FRIEDRICH (1939: 306) ho anomena «falsificació tròpica» atès que l'escriptor està indicant al lector que tots dos saben que aquestes desaparicions són, de fet, assassinats. El Di utilitza la ironia per a criticar aquells que es neguen a dir les coses pel seu nom.

El discurs clar i net del Di es pot il·lustrar també en vista de l'editorial següent, intítulat «L'Europa de 1992: un punt de partença» (30/6/1988):

«La construcció d'una Europa sense fronteres, com a pas decisiu per la materialització del somni exposat per Winston Churchill l'any 1946, en el sentit d'aconseguir uns Estats Units d'Europa, continua el seu procés sota la decidida direcció de Jacques Delors, com s'ha pogut comprovar a la cimera de Hannover.

»La construcció de la Comunitat Europea (CE), iniciada oficialment l'any 1957, ha cobert fins ara les etapes de l'assentament i de l'ampliació i ha anat perdent pel camí alguns dels objectius bàsics del Tractat de Roma i oblidant massa sovint que el mateix text del Tractat no deixava de ser, en aquell moment, un conjunt de fites possibles, però que no es tancava cap porta al desenvolupament posterior de les idees que van convertir en realitat l'Europa dels Sis.

»Delors és qui ha entès aquesta realitat i qui, des que va arribar a la presidència de la Comissió, més s'ha esforçat a presentar la dicotomia real de l'europèisme: o una fugida cap endavant cap a una Europa unida o un col·lapse de la Comunitat Econòmica Europea.»

Aquest editorial del Di ajunta tota una sèrie de fets: el somni de Churchill, la competència de Delors, la cimera de Hannover, la data del Tractat de Roma i l'èxit de l'Europa dels Sis són presentats com uns fets històrics contrastables. Fins i tot en el seu suport al desenvolupament creixent de la CE, considerant-lo en termes dicotòmics entre «una fugida cap endavant i un col·lapse», el Di deixa clara la seva posició mitjançant un estil discursiu clar i net.

Així, doncs, el Di comparteix amb l'Av i LaV un fort catalanisme; comparteix amb EIP un clar suport al govern socialista de Felipe González; i comparteix a grans trets amb l'Av un estil discursiu gairebé sense ironia i sarcasme com a punts centrals del discurs. Es tracta de deixar que els fets parlin per ells mateixos. Creiem que aquest és el punt on el discurs catalanista, quan s'expressa en català, difereix del discurs en castellà.

7. ADJECTIUS DE DESCRIPCIÓ

Una aproximació a la diferència entre els estils discursius de la premsa en català i en castellà ha de tenir en compte l'anàlisi dels adjectius de descripció utilitzats en aquests diaris. Hem classificat els adjectius avaluatius que apareixien en la primera i l'última frase de cada editorial per determinar si el seu valor era sarcàstic, exagerat, incendiari

o, per contra, si era precís i entenedor. Així, vàrem codificar 52 adjectius en el Di, 67 en LaV, 54 en l'Av i 163 (!) en EIP (la qual cosa ja dóna una primera idea de la seva verbositat acadèmica). Després vàrem determinar el percentatge de la primera categoria d'adjectius. Per als diaris en català, aquest percentatge era baix (25% en el Di i 26% en l'Av), mentre que en els diaris en castellà era més elevat (45% per a LaV i 38% per a EIP). La premsa catalana utilitza bàsicament adjectius descriptius simples: «petites», «nou», «molt», «perillós», «seriós», «simple», «directe», «urgent», «especial». En canvi, els diaris en castellà utilitzen una adjectivació molt més florida: «desastrosos», «dulcificadora», «imprescindible», «transcendente», «nazi», «històric», «demoledoras». En només dues frases LaV utilitza les expressions «desencanto espiritual», «escepticismo intelectual» i «nacionalismos exacerbados», la qual cosa suggereix que la qualificació dels sentiments intenta arribar molt al fons del lector. La nostra interpretació és que l'aparència de distanciament o precisió és part de la manera de fer dels catalans. Aquests consideren que el discurs polític *castellà* és ple de divagacions mentre que els castellans consideren que el discurs polític *català* és avorrit.

8. CONCLUSIÓ

Aquest paper es basa en la premissa que els editorials dels diaris construeixen un món particular en el seu procés de lectura i explicació del món. El món real pot ser llegit de diferents maneres, és a dir, que la realitat es pot organitzar mitjançant diversos esquemes interpretatius i diferents estratègies discursives que produeixen efectes d'objectivitat aparent. Tot i que segurament hi ha tantes representacions del món com diaris, hem intentat trobar pautes concretes per demostrar com el context determina els estils discursius.

Hem detectat implicacions contextuals del llenguatge en la *re-presentació* de la realitat a Espanya. D'una banda, les referències conceptuals a la ciutadania són diferents en la premsa catalana i en la premsa castellana. L'orientació política dels editorials en llengua castellana se centra en la construcció del ciutadà espanyol en un estat democràtic. De l'altra, també es poden detectar diferències substancials en la manera de tractar el nacionalisme català. Per a la premsa en llengua catalana, el quid de la qüestió se situa en les relacions entre els pobles de Catalunya i Europa respecte de l'estat espanyol. La democràcia i la ciutadania són elements epifenomènics en el discurs català. La democràcia remet a l'aventura europea, mentre que el concepte de ciutadania es relaciona amb la Generalitat.

No sols hem pogut detectar unes diferències conceptuals, sinó també estilístiques, les quals reflecteixen diferents cultures del discurs. Les característiques de la cultura catalana es fan patents en la premsa en català mitjançant la utilització d'adjectius senzills, amb poc de color o imaginació i que poques vegades expressen exageració o ironia. Aquest estil discursiu vehicula el valor cultural català del *seny*, una pragmatisme particular que sovint és esgrimit pels catalans per reivindicar la seva més gran eficiència respecte dels altres espanyols. En canvi, en els diaris de llengua castellana —fins i tot els que s'editen des de Barcelona— hem observat un llenguatge molt més suggeridor i de vegades pompós. De més a més, els dos diaris en castellà que hem analitzat empenen molts més adjectius valoratius, la ironia i el sarcasme per a reforçar els seus arguments. Aquest estil discursiu reflecteix el punt de vista espanyol que el llenguatge i la política han d'expressar les emocions més profundes en tant que es tracta d'elements arrelats en la vida diària i personal.

Les estratègies discursives reflecteixen el llenguatge, però el llenguatge reflecteix al seu torn els valors que han determinat la tria dels estils discursius. El nostre propòsit

no és afirmar que la tria de la llengua provoca diferències en els estils discursius, sinó mostrar com el context de la llengua manté estretes relacions amb els estils discursius. En aquest sentit, les polèmiques sobre la llengua a Catalunya, i en qualsevol altre lloc, tenen una gran influència sobre la manera de *re-presentar* la realitat en aquestes comunitats.

BIBLIOGRAFIA

- CARROLL, John, B., ed. (1987), *Language, Thought and Reality: Selected writings of Benjamin Whorf*, Cambridge, MIT Press.
- CASASUS, Josep Maria (1987), *El Pensament Periodístic a Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- CORBELLA, Joan M. (1988), *Social Communication in Catalonia*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- COUZENS HOY, David (1987), «Introduction», dins FOUCAULT: A Critical Reader, COUZENS HOY, ed., Nova York, Blackwell.
- CUCURELLA, Santiago i IBORRA, Domènec (1987), *Joventut, Llengua, Comunicació: Els estudiants de Catalunya davant els mitjans de comunicació*, Barcelona, El Llamp.
- FIGUERES, Josep Maria (1986), *'El País' a Catalunya. Anàlisi de la presència del Diari 'El País'*, Barcelona, Editorial Mitre.
- FRIEDRICH, P. (1989), «Language, Ideology, and Political Economy» *American Anthropologist*, 91, 2.
- FUENTES i PUJOL, M. Eulàlia (1984), *Servicio Documental en la prensa diaria: Análisis i Orientaciones*, Barcelona, Editorial Mitre.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, Departament de Cultura (1988), *The Press in Catalonia in the Eighties*.
- GUILLAMET, Jaume (1988), *La Premsa a Catalunya*, Barcelona, Diputació de Barcelona.
- HALL, Stuart (1986a) «Introduction to Media Studies at the Centre», dins HALL, Stuart, et al. *Culture, Media, Language*, Londres, Hutchinson.
- (1986b) «Encodig/decoding» dins HALL Stuart, et al. *Culture, Media, Language*, Londres, Hutchinson.
- HODGE, Bob (1979) «Newspapers and communities» dins FOWLER, Roger, ed., *Language and Control*, Londres, Routledge and Kegan Paul.
- IPOLA, Emilio de (1987), *Ideologia y Discurso Populista*, Mèxic, Plaza & Janés.
- KRESS, Gunther i HODGE, Robert (1979), *Language as Ideology*, Londres, Routledge & Kegan Paul.
- LUCY, John A. (1985), «Whorf's View of the Linguistic Mediation of Thought» dins MERTZ Elizabeth i PARMENTIER, Richard J., ed. *Semiotic Mediation, sociocultural and Psychological Perspectives*, Orlando, Academic Press.
- MARTÍNEZ ALBERTOS, José L. (1974), dins DOVIFAT, Dmil, ed. *Redacción Periodística* ().
- MORLEY, Dave (1986), «Texts, readers, subjects», dins HALL, Stuart, et al. *Culture, Media, Language*, London, Hutchinson.
- MUNIZAGA, Giselle i OCHSENIUS, Carlos (1983) «El Discurso público de Pinochet (1973-1976)» dins *Culture, Hegemony and the Authoritarian State*, Minneapolis, Institute, for the Study of Ideologies and Literature.
- OSGOOD, Charles i RICHARDS, M. (1973), «From Yang and Yin to and or but», *Language*, 49, 2.
- PITKIN, Hanna (1972), *Wittgenstein and Justice*, Berkeley, University of California.
- RICOEUR, Paul (1976), *Interpretation theory: Discourse and the surplus of meaning*, Forth Worth, Texas Christian University Press.
- SCOTTON, Carol M. (1983), «The negotiation of identities in conversation: a theory of markedness and code choice» *International journal of the sociology of language*, 44, 115-336.
- SHAPIRO, Michael i Marianne (1988), *Figuration in Verbal Art*, Princeton, Princeton University Press.

- TREW, Tony (1979a) «Theory and ideology at work» dins FOWLER, Roger, ed. *Language and control*, Londres, Routledge and Kegan Paul.
- TREW, Tony (1979b), «'What the papers say': linguistic variation and ideological difference» dins FOWLER, Roger, ed. *Language and control*, Londres, Routledge and Kegan Paul.
- VELOSINOV, V. N. (1986), *Marxism and the Philosophy of Language*, Cambridge, Harvard University Press.